

СЕМЕЙСТВО БРЕЗОВИ (Betulaceae)

Семейство Брезови е наречено така по името на рода Бреза (*Betula*), но в него са включени още 6 рода, а общият брой на видовете е около 150. В нашата флора семейството е представено с 5 рода (Бреза, Елша, Габър, Леска и Воден габър) и 9 вида.

Брезовите растения се срещат главно в областите с умерен и хладен климат, предимно в Северното полукълбо. На север те достигат тундрата и на някои места проникват чак до ледените пустини на Арктика, а на юг не преминават зоната на широколистните листопадни гори. В планините се изкачват високо и някои от тях дори са обитатели на субалпийските и алпийските съобщества (това са така наречените джуджевидни брези). Много малко представители на семейството се срещат в субтропичните гори на Северното полукълбо и в широколистните листопадни гори на Южното полукълбо. В тропичния пояс те изобщо не се срещат.

Брезовите са листопадни дървета и храсти, които най-често влизат в състава на иглолистните и смесените широколистни гори. Само в някои райони на по-северните области те образуват и самостоятелни съобщества. Всички членове на семейството се отличават с еднополови цветове, а растенията са едnodомни. Цветовете им са групирани по няколко в пазвите на общо покривно листче и така се образуват мъжките и женските дихазии. Те от своя страна са събрани по няколко заедно и оформят мъжките и женските съцветия. Мъжките съцветия са дълги увиснали реси, а женските — са къси, изправени, приличат на топчета или на дребни шишарки.

Плодът на брезовите растения е различно устроен. При едни той е дребно орехче с ципесто крилце, а при други — по-едро орехче с плодна люспа, съставена от един или няколко дяла. Тя се образува от срастването на прицветните листчета на отделните дихазии и обвива напълно или частично плода. Именно поради различието в устройството на плодовете ботаниците-систематици са разделили семейството на две подсемейства: Брезови (орехчетата са с ципести крилца) и Лескови (орехчетата са с плодна люспа). Към първото подсемейство се отнасят родовете Бреза (*Betula*) и Елша (*Alnus*), а към второто — Леска (*Corylus*), Габър (*Carpinus*) и Воден габър (*Ostrya*). Отдавна човек е разкрил полезните качества на брезовите растения и те му служат за различни цели. Голяма част от тях имат твърда и устойчива дървесина, използвана в мебелната промишленост и особено при строителството на подводни съоръжения. Кората и листата им съдържат дъбилни и багрилни вещества, които служат в кожарската промишленост. Те служат за устройството на паркове и градини, красят улични алеи. А хранителните и вкусовите качества на лешниците са ви добре познати.

БЯЛА БРЕЗА (*Betula pendula*)

Никъде в нашата природа няма да срещнете обширни гори, образувани от бялата бреза. Тя се среща из предпланинските и планинските райони в различни части на страната, но винаги като отделни дървета, или образува малки групи, разпръснати из широколистните или иглолистните

гори. Понякога ще я видите и по някои непристъпни скални блокове или скалисти склонове, но пак в единични екземпляри. Бялата бреза най-добре се развива върху сиви и кафяви горски почви. Не се среща като диворастящ вид по-ниско от 1600 м надм.в. (всички брезови горички, които можете да видите из цялата страна под тази височина, са засадени от човека), а най-високо се изкачва до 2200 м надм.в.

Този вид е лесен за разпознаване, защото бялата му кора го издава отдалеч. Белият цвят на кората се дължи на прахообразното вещество — бетулин, което се съдържа в клетките ѝ. Бялата бреза има и други характерни белези. Кои са те?

Бялата бреза е листопадно дърво с добре развита коренова система, на която, страничните корени са много по-силно развити, отколкото главния корен. Стволът ѝ е строен, кората му освен че е бяла, се лющи на тънки ципи. Клоните образуват рехавя продълговато яйцевидна корона. На височина бялата бреза стига до 30 м. Тя има листа, по които също можете лесно да я разпознаете, ако ви дадат само облистена клонка, без да знаете от какво растение произхожда. Листната ѝ петура има характерна ромбична или почти триъгълна форма, а ръбът ѝ е двойно, и остро назъбен. Освен това отгоре те са тъмозелени, а отдолу — сивозеленикави, с дълги дръжки. Напролет, когато започне разлистването, дърветата на бялата бреза се обкичват с дълги висящи реси. Това са мъжките съцветия. Те са образувани от много отделни цветове, всеки от които има по две прицветни листчета, четириделен околоцветник и 2 — 3 тичинки. Едновременно с мъжките реси на същото дърво се появяват и женските съцветия — те също са ресовидни, но са по-къси и наподобяват малки продълговати шишарки. Разполагат се в пазвите на листата и са изправени. Отделните женски цветове са без околоцветник, но в замяна на това са събрани по два-три в пазвите на жълто-зелени покривни люспи. Всеки цвят е с по един плодник с двуделно близалце. Бялата бреза разцъфтява през април и продължава да цъфти до края на май. В края на лятото опрашените цветове в женските реси се изпълват с множество дребни орехчета — плодовете на растението. Щом узреят, те се разхвърчават на рояци и при най-слабия полъх на вятъра. Това е така, защото орехчетата са притиснати от две страни с ципесто крилце, което е чудесен летателен апарат.

Бялата бреза е красиво парково дърво. Тя е полезна и с дървесината си, тъй като от нея се получава хубав шперплат и се извлича брезов сок и катран, които намират приложение във фармацевтичната и парфюмерийната промишленост.

Брезата живее 100 — 150 години.